

Toshxonov Azizbek Tursunboyevich
University of Business and Science
p.f.b. PhD, dotsent v.b.
Elektron manzil: **azizbek.toshxonov.1990@gmail.com**

**BOSHLANG'ICH TA'LIMDA O'QUV FAOLIYATI ASOSIY
KOMPONENTLARINI SHAKLLANTIRISHNI TA'MINLASHNING
MOTIVATSION-INDIKATIV BOSQICHI**

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshlang'ich sinflarda o'qituvchining o'qitish faoliyati va o'quvchining o'quv-kognitiv faoliyati o'rtasidagi munosabatni tavsiflovchi metodik usullar, metod shakllari va vositalar haqida so'z yuritamiz. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining miqdor tushunchalari asosida o'quv faoliyatini rag'batlantirish uchun metodik yondashuvlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: motivatsion-indikativ, shakl, metod, vosita, texnika, psixologika, pedagogika, metodik yondashuv.

Тошхонов Азизбек Турсунбоевич
University of Business and Science,
PhD, исполняющий обязанности доцента
Адрес электронной почты: **azizbek.toshxonov.1990@gmail.com**

**МОТИВАЦИОННО-ИНДИКАТИВНЫЙ ЭТАП ФОРМИРОВАНИЯ
ОСНОВНЫХ КОМПОНЕНТОВ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В
НАЧАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ**

Аннотация: В данной статье рассматриваются методические подходы, формы и средства, характеризующие взаимосвязь между учебной деятельностью учителя и учебно-познавательной активностью ученика в начальных классах. Приведены методические подходы, направленные на стимулирование учебной деятельности учащихся начальной школы на основе их понимания количественных понятий.

Ключевые слова: мотивационно-индикативный, форма, метод, средство, техника, психология, педагогика, методический подход.

Toshkhonov Azizbek Tursunboevich
University of Business and Science,
PhD, Associate Professor (Acting)
Email: azizbek.toshxonov.1990@gmail.com

THE MOTIVATIONAL-INDICATIVE STAGE OF FORMING THE CORE COMPONENTS OF EDUCATIONAL ACTIVITY IN PRIMARY EDUCATION

Abstract: This article discusses methodological approaches, forms, and tools that characterize the relationship between the teaching activity of the teacher and the learning-cognitive activity of the student in primary school classes. Methodological approaches are presented to stimulate educational activity in primary school students based on their understanding of quantitative concepts.

Keywords: motivational-indicative, form, method, tool, technique, psychology, pedagogy, methodological approach.

Kirish. Kattaliklarni o'rganish jarayonida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv faoliyatini shakllantirish uchun biz o'quv maqsadlarini amalga oshirishni ta'minlaydigan turli xil shakllar, metodlar, vositalar va texnikalar to'plamini ishlab chiqdik. Ular nafaqat matematik bilimlarni o'zlashtirishga (ob'yektlarning xususiyatlarini, kattaliklarini va ular o'rtasidagi munosabatlarni ajratishga), eng muhimi, boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik fikrlashni rivojlantirish, tarbiyalash, bolaning shaxsini rivojlantirish, o'quv faoliyatini shakllantirishga hissa qo'shadilar va birgalikda ta'limni rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu maqolada biz ta'lim faoliyati usullari (umumiy o'quv, umumiy, maxsus, xususiy) haqida emas, balki o'qituvchining o'qitish faoliyati va o'quvchining o'quv-kognitiv faoliyati o'rtasidagi munosabatni tavsiflovchi metodik usullar, metod shakllari, va vositalar haqida so'z yurutamiz.

O'quv faoliyatini shakllantirish talabalarni uning har bir komponentini qayta ishlashni o'z ichiga oladi. D.B.Elkonin-V.V.Davidovning ta'lim faoliyati kontsepsiyasida ushbu faoliyatning quyidagi komponentlari ajratilgan:

o'quvchining o'qituvchi tomonidan qo'yilgan o'quv vazifasini qabul qilishi va o'quvchilar o'zi uchun o'quv vazifalarini mustaqil ravishda belgilashi, bu o'quvchining ishlashga tayyorligini yaratadi va o'quv motivlarini shakllantirish bilan chambarchas bog'liq - motivatsion yo'nalish komponenti; o'quv harakatlarini amalga oshirish o'quvchining o'zi tomonidan nazorat va baholash harakatlarini amalga oshirishni o'z ichiga olgan ijro –operatsion komponent va nazorat-baholash komponentidir.

Biz tomonimizdan ishlab chiqilgan metodik bilimlar to'plami uning komponentlarini o'zaro bog'liqligida qo'llaniladi, ular bir-birini to'ldiradi va bolalarni tarbiyalash va rivojlantirish jarayonining turli jihatlariga ta'sir qiladi. Biz boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv faoliyatining asosiy tarkibiy qismlarini shakllantirish bilan bog'liq holda ishlab chiqilgan shakllar, metodlar, vositalar va metodik usullarning mohiyatini ochib beramiz, bunga nisbatan ular o'quv jarayonining har bir bosqichida eng katta darajada namoyon bo'ladi.

Adabiyotlar tahlili.

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga matematikani o'qitish muammolari turli yo'nalishlarda o'rganilgan: matematik ta'limdagi islohotlar munosabati bilan arifmetikani o'qitishning yangi usullarini izlash (Y.M.Kolyagin, L.M.Korotkova); boshlang'ich sinf o'quvchilariga matematikani o'qitishni baholash va samaradorlik mezonlari (O.L.Anufriyeva, T.P.Kucher, V.V.Siyakov); boshlang'ich sinf o'quvchilarini o'qitishda turli usullardan foydalanish samaradorligi (tadqiqiy - T.N.Baybara, individual va jamoaviy shakllarning uyg'unlashgani - V.A.Vixrush, guruhlarda qo'llash mumkin bo'lgan shakllar - Y.S.Zadaya, Y.V.Kuzmina).

Quyidagi masalalarda tadqiqotning umumiy mazmuni ishlab chiqilgan:

- boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv faoliyatini shakllantirish (F.G.Bodanskiy, F.V.Varegina, I.V.Gaydamakina, V.V.Davidov, A.K.Dusavitskiy, K.A.Zagorodnix, O.B.Yepisheva, J.O.Kanevskaya, A.A.Papishev, V.V.Repkin, V.V.Rubtsov, V.I.Slobodchikov, N.P.Faustova, S.E.Sareva, G.A.Sukerman, D.B.Elkonin, H.A.Yankovskaya)[2, 3, 4, 7];

- aqliy harakatlarni rivojlantirish (L.H.Butivshenko, V.V.Davidov, A.Z.Zak, A.B.Ilyasova, A.I.Martinova, V.V.Repkin, N.G.Salmina, N.F.Talizina, I.V.Titova, E.H.Shilova) [2, 3];

- darsni tashkil etishda yosh xususiyatlarini hisobga olish (N.I.Baglayeva, N.U.Bikbayeva, L.G.Kolomiychenko, B.A.Saylibaev, N.Z.Chalabgiv);

- maktabgacha yoshdagi bolalar, boshlang'ich va yuqori sinf o'quvchilari tomonidan matematikaning ayrim masalalarini o'rganishda uzluksizlik (G.V.Voiteleva, Y.A.Konobeyeva, T.K.Ospanov, L.G.Peterson);

- fanlararo aloqalardan foydalanish (C.B.Tadiyan, V.T.Plitteu, O.S.Snisarenko);

- o'quv va kognitiv qiziqishlarni rivojlantirish (R.B.Basangova, O.G.Bochkovskaya, B.K.Dabilova, Z.V.Druz, A.K.Dusavitskiy, G.I.Kobernik, A.K.Markova, A.F.Obuxova, A.Y.Savchenko, E.S.Silnova);

- ta'limiy va o'yin faoliyatlarining o'zaro bog'liqliklari (J.V.Arutyunyan, V.A.Kruti, M.I.Mikitinskaya, G.A.Sukerman, T.M.Chebotarevskaya, N.K.Shabalina, D.B.Elkonin).

Tadqiqot metodologiyasi

To'rt yillik boshlang'ich sinf uchun yangi matematika kursini amalga oshirish, birinchi navbatda, olti yoshli bolalarning psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda talab qilindi. Ma'lumki, komponentlarning biri sifatida kognitiv ehtiyoj juda aniq va o'rganish uchun deyarli hech qanday ijtimoiy motivlar mavjud emasligiga qaramay, hozirgi kunda ko'pchilik bolalar hali o'rganish uchun motivatsiyaga ega emaslar. Olti yoshli bolalarning intellektual va nutq sohasini tavsiflab, umumlashtirish jarayonining zaif rivojlanishi va rivojlanmagan nutqini ta'kidlash kerak. Sensomotorli muvofiqlashtirishning past darajasi psixofiziologik jihatdan bola hali yetilmagan, mayda motorcha hali rivojlanayotganligini ko'rsatadi. Ko'plab psixologik va pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, olti yoshli bolalar va yetti yoshli bolalarning aksariyat qismi maktabga psixologik tayyorgarlikni ta'minlaydigan psixologik rivojlanishga muhtoj. Aynan shu maktab ta'limining muvaffaqiyatini belgilaydi. Bundan kelib

chiqadiki, olti yoshli bolalarni o'qitishning asosiy maqsadi ularning maktabga to'liq psixologik tayyorgarligini maqsadli shakllantirishdir, bu o'quvchining aniq ichki pozitsiyasi, o'quv motivatsiyasi, nisbatan rivojlangan umumlashtirish jarayoni, nutqni rivojlantirish va bolaning rivojlangan sensomotor koordinatsiyasi bilan tavsiflanadi.

Tahlillar va natijalar.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining moqdor tushunchalari asosida o'quv faoliyatini shakllantirish jarayonida biz ushbu faoliyatni rag'batlantirish uchun quyidagi metodik yondashuvlardan foydalanamiz.

1. Tushunchaga yoki harakat usuliga bo'lgan ehtiyojni shakllantirish.

V.V. Davidov ta'kidlaganidek, maktab hayotining boshida bola hali ta'lim faoliyati uchun psixologik asos sifatida nazariy bilimlarga ehtiyoj sezmaydi. Bu ehtiyoj bolada tegishli ta'lim vazifalarini hal qilishga qaratilgan o'qituvchi bilan birgalikda eng oddiy ta'lim harakatlarini amalga oshirishda u tomonidan boshlang'ich nazariy bilimlarni haqiqiy o'zlashtirish jarayonida paydo bo'ladi.

2. Muvaffaqiyatli vaziyatni yaratish. Bola o'z-o'ziga ishonchni boshdan kechirgan holda, kichik bo'lsa-da, shaxsiy muvaffaqiyat hissi bilan yashaydigan, ta'limga bunday yondashuvni amalga oshirish bizning matematika kursimizning mohiyatidir. Bolaning sevgiga bo'lgan ehtiyoji, o'zini o'zi qadrlashi, o'zining muhimligini his qilishi, o'ziga ishonch hissi va boshqalarning ijobiy bahosi – bularning barchasi insonning eng muhim ehtiyojlaridan biri va shaxs sifatida o'zini anglashdir.

3. Ertak syujetlaridan foydalanish. Ta'lim motivatsiyasini shakllantirish uchun avval bolani ajoyib ertak bilan jalb qilish, so'ngra unga matematikaga berilib ketishiga yordam berish kerak. SHuning uchun, dastlab, bolalar yoshligida, qiziqish bilan bolani ishlashga majbur qiladigan ma'lum bir ertak yoki haqiqiy hikoyadan foydalanish kerak.

4. Emotsional fon yaratish. Kattalik tushunchasini o'rgatish bo'yicha o'quv materialini bilan birgalikdagi ishni tashkil qilish, bolaning his-tuyg'ulari va

emotsiyalarini bog'lash uchun, fikrlashni o'rgatish, intuitsiya va tasavvurni rivojlantirish faqat his-tuyg'ular kiritilganda mumkin.

5. Darsdagi o'yin vaziyatlari. O'yinlardan foydalanish nafaqat emotsional, motivatsion vazifani, balki mazmunli vazifani ham o'z ichiga oladi.

6. Hayotiy tajriba va ijtimoiy sharoitlarni hisobga olish. Ta'lim dasturlari bolaning hayotiy tajribasiga mos kelishi kerak, aks holda unda ta'lim motivatsiyasi rivojlanmaydi. SHuning uchun, bolaning maktabgacha ta'lim tajribasi kattaliklarni o'rganish mantig'iga kiritilishi va undan ajralmasligi kerak. Bolaning o'z harakatlarini namoyish etish istagini hisobga olmaslik mumkin emas, ochig'ini aytganda, shu vaqtning o'zida juda kichik bo'lgan muvaffaqiyatlarini kamsitmasdan, bolaning o'z sa'y-harakatlarini namoyish etish istagini e'tiborsiz qoldirib bo'lmaydi.

Bola ishlashi mumkin bo'lgan formuladagi harflar o'rniga raqamlarni o'ylab topish bo'yicha topshiriqlar barcha bolalarni muvaffaqiyatli qilish imkonini beradi, barcha bolalarga keyinchalik bilim asosiga aylanadigan ko'nikmalarni mustahkamlash yoki egallash imkoniyatini beradi.

Xulosalar

Kattaliklarni o'rganish jarayonida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv faoliyatini shakllantirish quyidagilarni talab qiladi: ushbu faoliyatni rag'batlantiradigan maxsus metodik vositalar; o'quv yoki o'quv-amaliy vazifalarni o'rnatish va bajarishga olib keladigan o'quv vaziyatlari tizimini yaratish; bolalarda nazorat va baholashning o'quv harakatlarini shakllantiradigan metodik usullarni ishlab chiqish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Tursunboevich, A. T. (2024). TASKS FOR THE FORMATION OF EDUCATIONAL ACTIVITY IN PRIMARY CLASSES. *Miasto Przyszłości*, 54, 6-9.
2. Давыдов В.В. Психологическая теория учебной деятельности и методов начального обучения, основанных на содержательном обобщении. - Томск: «Пеленг», 1992. - 133 с.

3. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения. - М.: ИНТОР, 1996.-544 с.
4. Дусавицкий А.К. Развивающее обучение: теория и практика: Статьи. - Харьков, 2002. - 146 с.
5. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения: опыт теоретического и экспериментального исследования. - М.: Педагогика, 1986. - 239 с.
6. Tashkhonov, A. T. (2021). GENERAL DIDACTIC BASIS OF AN INTEGRATED APPROACH TO THE ORGANIZATION OF TEACHING IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONSGENERAL DIDACTIC BASIS OF AN INTEGRATED APPROACH TO THE ORGANIZATION OF TEACHING IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS. *Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka*, 1(2).
7. Царева СЕ. Нестандартные виды работы с задачами на уроке как средство реализации современных педагогических концепций и технологий // Начальная школа. - 2004. - № 4. - С 49-56